

PRIMORSKI DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE ZA SLOVENSKO PRIMORJE

Leto 1. števil. 177 - Cena 3.- lire

TRST, torek 25. decembra, 1945

Uredništvo in uprava, Piazza Goldoni št. 1-1
Tel. št. 93806, 93807, 93808. Rokopisi se ne vračajo

Vesele božične praznike želi vsemu primorskemu ljudstvu

"PRIMORSKI DNEVNIK."

Ob Božiču 1945

Nedaleč od mesta leži kraška vas, podobna vsem drugim kraškim vasem. Kakor po vsej naši Primorski, žive tu dobri ljudje. Če se ozreš po hišah, se ti zdi, da se vojna ni dotaknila. Vse stoji, kakor je stalo pred vojno, kakor je stalo pred prvo svetovno vojno, kakor je stalo od vekomaj. Če pa stopiš v prvo hišo, ki te gostoljubno sprejme in se zapleteš v prijateljski razgovor s stanovci, se ti odpre nov svet.

Zaman išče starega okajenega ognjišča, ki je nanj navezanih toliko lepih spominov iz otroških let, ko si, ob ognju sedi, grizeš v domači kmečki kruh in napenjaš ušesa ob pogovoru odraslih. Ognjišča ni več. Namesto njega stoji leden štedilnik, na njem se koj pojavi dobrota, ki spominja na boljše čase.

Marsikaj se je spremenilo, marsikaj je dalo prostor novemu, a srce je ostalo isto: še vedno ista dobrota, še vedno ista gostoljubnost in prisrčnost, še vedno ista vera in zaupanje v resnico in pravico, ki mora zmagati.

Njihova beseda je jasna in pristna, kakor zemlja, ki po njej hodiš; nobene zahrbtnosti ni v njej, nobene nepotrebnosti ali praznine, tako je sočna in sveža. Pa se spomniš mesta, ki si nanj ponosen in na pouderen besed, ki jih tam vsak dan slišiš in bereš, pa ne veš, čemu toliko, in si zastojiš belih glav, da bi razumel njih pomen. Mnogo je besed, a duša ostane prazna, če se počasi ne navzame njihovega strupa. Kajti v teh besedah je strup, ki skruša zasejati sovraštvo med ljudi, ki so našli skupno pot v resnici in pravici.

«Vesele praznike!»
«Sinove mi vrni», se spomni, in pred njim stoji mlada zastavna fanta, ki ju ni v ni nazaj. Njegov boric Prekmurje brigade, drugi dezertiral iz italijanske vojske na ruski fronti. Njegov up in ponos, stebra kmečije, v hlevu čaka telček, okroglo rejen: pogostil bo prvega, ki se vrne.

Oba sta zrasla pod fašizmom, v hlevu nista slišala slovenske besede, v cerkvi sta buljila v italijanske pridige. Ko je prvi dorasel, je moral k vojakom, nato so ga hoteli poslati v Abesinijo, kjer je nameraval fašizem tudi s slovensko zasluženo krvjo podpreti svojo cesarsko imperlatno grabeljivost. Fant, zrasel na kraških tleh, naravno sveden, se je uprl. Zapustil je italijansko vojsko in bežal v Jugoslavijo, kjer je našel zaposlitev v jesenskih tovarnah. Ko je napočil dan oborožene borbe proti fašizmu, je tudi on sgrabil puško in odšel k partizanom.

Ko je dorasel drugi, spet vojna: fašizem je nenasičen. Pa so mu vzeli še zadnjega sina. Poslali so ga na vzhodno fronto. «Ko ne boste prejeli od mene nobenih vesti več, ne bodite v skrbeh zama.»
Do danes se še ni vrnil. Telček v hlevu čaka...

«...in mir ljudem na zemlji, ki so blage volje.»
V Betlehemu je bilo. Beseda bratske ljubezni je šla po svetu od ust do ust, meso pa ni postalo. Tudi danes jo imajo mnogi na jezikih, njihove duše pa so farizejske.

«Moje kraljestvo ni od tega sveta», se predmno njegovih svetnikov se danes tepejo, da bi si ohranili to, kar ni božjeva, kar ni učenkovega, ampak kar je cesarjevega.

«Ljubite svojega bližnjega», a premnogi zamolči Gospodovo besede so se oborožili z mečem in nožem, tako opremiljeni materialni in obnem klasi svoje sorjake, ki jim ponos ni dopuščal da bi hlapčevali tuju.

Med preproste ribiče je stopil Kristus in med njimi iskal plodno nujno za svojo setev; danes pa si premnogi pastirji iščejo zatočnika v tujini za grehe, storjene nad svojim lastnim narodom.

Čudna in nerazumljiva so pota božje previdnosti; omejena je zločinaška je kratkovidnost, ki stavlja svoje osebne interese nad pravice svojega naroda.

brah. Tu manjka oče, tam sinovi in hčere, ponekod vsa družina. Nemo štrle v srak razvaline porušenih domov, priče okupatorjevega besa in naše borbe. Preko njih teče Morganova ali «modra črta», črta krepitve italijanske in jugoslovanske reakcije; nekoliko proti vzhodu bi naša jugoslovansko-italijanska meja, črta četrstoletnega trpljenja našega ljudstva; vmes se vije Wilsonova ali smečna črta. Čemu toliko črt, če zadostuje ena sama črta prelite krvi primorskega ljudstva, črta vseh praznikov, črta federativne ljudske bratstva?

Preveč je skrbi, preveč je vprašanih, ki si nanje primorsko ljudstvo zaman išče odgovora, da bi moglo letošnji Božič praznovati v neskaljenem veselju. Žalost, ki moti letos praznično razpoloženje primorskega ljudstva, pa ne more omajati njegove trdne vere, da bomo — kakor kaže razvoj mednarodnih dogodkov — prihodnji Božič praznovati združeni, in se bo iz srca našega ljudstva dvignil hvalevreden hvaležnost: «Slava Bogu na visavah in mir ljudem na zemlji, ki so blage volje!»

Britanski zunanji minister Bevin

RAZGOVORI V MOSKVI

Moskva, 24. VZ.N. — Konferenca zunanjih ministrov poteka v božičnem razpoloženju. Polodnevje je bilo tretji neuradni sestanek zunanjih ministrov in njihovih okoližnih sodelavcev v uradu Molotova v Krenlju. Potem so se vsi trije ministri udeležili kosila, ki ga je priredil ameriški poslanec v Moskvi, Averill Harriman. Sinodi so prisostvovali predstavi novega baleta «Pepekka» v Velikem gledališču, kamor je bil povabljen ves diplomatski zbor. Po predstavi so se podali v francosko postojnico, kjer je gospa Catroux, soproga poslanika, priredila božični sprejem.

O poteku razgovorov vlada najstrožja tajnost. Britanski krogi odklanjajo vsako izjavo, a po poročilih iz ameriškega tiska, da potekajo razgovori uspešno in v «skrajnem in človekoljubnem» ozračju. Ameriški zunanji minister Byrnes ima namen vrniti se čimprej v Washington in si prizadeva poprositi razgovore. Britanski zunanji minister Bevin

Postopanje angleških oblasti proti jugoslovanskim plonirjem

Beograd, 24. — Vsi listi so objavili poročilo iz Ljubljane, da so angleške zasedbene oblasti zadržale v bližini Semmeringa v Južni Avstriji skupino mladih plonirjev, ki se je vračala domov po obisku v Češkoslovaški, ter je zaprla v koncentracijsko taborišče skupaj z ustaki in četniki. Vodji te skupine se je posredilo s pomočjo nekega dečka, ki je bežal iz taborišča, obvestiti o tem jugoslovanske oblasti.

Mladi plonirji, ki so jih angleške zasedbene oblasti zaprle v koncentracijsko taborišče, spadajo k skupini jugoslovanskih otrok, ki so kot begunci iz Dalmacije prebili vojno v Egiptu in ki so se vrnili domov pred nekoliko meseci. V Egiptu so ustanovili gledališko skupino, ki je po povratku napravila turnejo po Jugoslaviji ter nato obiskala Češkoslovaško. V Pragi je te plonirje sprejel prezident Beneš.

Gospa Roosevelt častna predsednica odbora za pomoč Jugoslaviji

Beograd, 24. — Agencija «France Presse» poroča, da je gospa Roosevelt sprejela častno predsedstvo ameriškega odbora za pomoč Jugoslaviji. Nato je v odgovoru na vprašanje tiska, ali naj Združene ameriške države pošiljajo življenjske potrebščine v Nemčijo, izjavila med drugim naslednje: «Ne želim, da bi katerikoli narod trpel glad, toda prepričana sem, da imajo naši zavezanci, ki so jim sovražniki vse pobrali in ki so trpeli glad pod nemško zasedbo, prvenstveno pravico na ameriško pomoč.»

Fašistična nasilja v Italiji

Rim, 24. — Dopisnik Tanjuga poroča iz Rima, da so 5. decembra na neki prometni ulici v Rimu fašistični mladinci napadli dve učenci in zahtevali od njih naj vzlikneta «živi duces», «živi bataljon M.A.S.». Teroristični napadi neofašistov se pojavljajo tudi po drugih krajih Italije. V Florenci so se pojavili fašistični avtomobili, ki so odmetavali provokatorske letake. V provinci Turinu dobivajo partizanski voditelji grozila pisma.

List piše, da zbira ta fašistična organizacija svoje člane v glavnem med fašisti, ki so jih izpuščili iz milanske kaznilnice. «San Vittore» zaradi pomanjkanja dokazov o njihovi krivdi sodelovanja s sovražniki.

Ugotovljeno je bilo, da dobiva vsak fašist, ki ga izpuščijo iz zapora, izkaznico centralne organizacije O.A.M. Faksimile te izkaznice so objavili nekateri milanski listi.

Razkrinkani fašisti

Rim, 24. Taas. — Časopisje poroča, da so v Milanu odkrili areditelje tajne fašistične organizacije, ki se je nahajalo v prostorih «Komisije za pomoč beguncem in vojnim veteranom». Tu so dobili zavetišče fašisti in begunci iz zaporov in taborišč. Policia je aretirala 19 ljudi. Tekom preiskave je našla veliko množico fašistične in monarhistične propagandne literature ter orožja.

daj drug za drugim na govorniški oder in ubirajo strune po napru «demokracije». Toda kljub izumetnicim, demokratičnim frazeologijam ostalo priti do sklepa, da je v delcih teško vse pri starem. Zelo malo vojnih zločincev je bilo doslej na Japonskem aretiranih. Ti bodo prišli pred sodišče. Vendar pa je mnogo vojnih zločincev na svobodi in se še celo udeležujejo državnih poslov. Eksperiment na Japonskem je zelo poučen. Dokazuje nam, da ni mogoče s takim načinom, kot se vrši doslej, spremeniti v demokrate ljudi, ki so krivi za rote proti miru in ki so pripravili svojo deželo do katastrofe.

V Indoneziji ter Indokini

se tamkajšnja ljudstva z orožjem v roki bojuje proti Britanskim oziroma holandskim četam, ki so bile poslane v te dežele zato, da obnovijo staro stanje, to je kolonialni sistem teh dežel. Ta ljudstva pa zahtevajo popolno svobodo in neodvisnost. Predsednik indonezijske republiške vlade je izjavil: Pridobili smo si svojo svobodo ter zahtevamo, da nam jo priznajo. Po tem priznanju smo pripravljeno stopti v pogajanja za pravično rešitev vseh drugih vprašanj. Če pa ne bo priznana naša svoboda, potem pogajanja ne bodo možna. Četudi pošljejo proti nam kake druge čete, se bomo borili.

Zasedanje japonskega parlamenta

Na Japonskem se dogajajo stvari, ki jih postena javnost ne more razumeti. Isti parlament, ki je bil izvoljen leta 1942, ponovno zaseda v Tokiju. Izvzetajša pisejo o tem med drugim sledeče: Medtem ko se v Nürnberg vrši proces proti kolovodjem nemškega fašizma, ima tokijski parlament svoje devetinosemdeset izredno zasedanje. Sedajni parlament je bil izvoljen 30. aprila 1942. v dobi največjih uspehov japonskih militaristov. Ti uspehi so določili sestavo parlamenta, ki je do japonskega poraza podpiral vse vsiljene ukrepe za vodstvo vojne. Sedanje dogodke v japonskem parlamentu mogoče upravičeno imenovati fašo. Isti možje, ki so prišli leta 1942 v ekstazo ob znamenju japonskega orožja, stopajo se-

Pregled političnih dogodkov

to ponoven dokaz Jugoslavije, da stori s svojimi sosedi pravičen in trajen mir. Pozornost vsega naprednega ljudstva je te dni obrnjena v Moskvo

kjer zasedajo zunanji ministri Velike Britanije, Sovjetske zveze in Ameriških združenih držav. Sestanek so sklicali, kakor so uradno javili po sklepu jaitake konference, ki predvideva četrtinske sestanke treh zunanjih ministrov. Namen konference je razjasniti vseh tehkojih zadevah, ki se tičejo Amerike, Britanije in Sovjetske zveze ter o nadzorstvu nad atomsko bombo.

Nürnberški proces

se bo nadaljeval 2. januarja s čitanjem francoske obtožnice. Citirane dosedajšnje dokumente je vedno znova odkrilo nemške načrte, njihova grizdojstva ter krvniški posel nemškega fašizma. Iz dosedaj predloženega materiala je jasno razvidno, da je hitlerjevskia Nemčija vodila vojno, da bi izstrelila vse nemenske narode. Obtožnica je predložila tudi tajne dokumente, ki pričajo o nemških načrtih za množično ubijanje ter preeslavljanje evropskih narodov.

reparacijska konferenca

ki je imela nalogo, pripraviti načrt za reparacije zapadne Nemčije. Na konferenci je bilo zastopanih osemnajst držav, med njimi tudi Jugoslavija. Reparacije so razdeljene na dve kategoriji: A in B. Vajznaška kategorija je B, ki vključuje vse vrste industrijske opreme kakor tudi trgovske ladije. Kategorija A vključuje vse vrste nemških aktiv, Britanija bo po poročilih dobila največji del teh reparacij in sicer 28 odstotkov v obseh kategorijah. Za Anglijo bodo največ dobile Združene države, na tretjem mestu pa je Francija. Jugoslavija bo dobila 5,6 odstotkov v kategoriji A in 9,6 odstotkov v kategoriji B.

V Iranu

Kjer je azerbajdžansko ljudstvo sklicalo avtonomno skupščino z demokratskim programom. Perzijski Iran je zaozala dežela, kjer imajo skoro vsa obilja spahiji. Naseljena je s 15 milijoni prebivalcev raznih narodnosti: Perzijci, Turci, Arabci, Kurdi, Azerbajdžanci in drugi. Preko 80 odstotkov prebivalcev tvorijo kmetje, ki so napol sužnji. Po podatkih iz leta 1938, je 80 procentov obdelane zemlje pripadalo veleposestnikom. 10 do 15 procentov cerkvi in samo 5 procentov milijonskim kmečkim množicam. Stevilo ljudi brez zemlje je svojim rudnem bogastvu, posebno po nafli. Računajo, da jo ima Perzija 12 odstotkov svetovnih zalog. Bogastvo Irana, posebno glede nafte je kmalu postalo plen inozemskih kapitalistov. Domači bogataši so se takoj pobrali z inozemskim kapitalom in sedaj skupno zatirajo iransko ljudstvo.

dogodki v Angliji

kjer nemoteno prirejajo fašistična shorovanja. Angleška javnost je zelo nezadovoljna zaradi teh fašističnih sestankov. Po poročilih agencije Reuter se je vršile v Spodnji soborici debata o delovnozi voditelja britanske svete fašistov Oswalda Mosleya, ki se ga pred kratkim izpuščili iz zapora. Laburistični člani parlamenta so vprašali ministra za notranje zadeve, ali mu je znano, da pomni delovnost takih sestankov, kakor za Oswald Mosley in Rumbey, okrog

Bazoviška brigada na zimskem pohodu

Basoviška brigada na zimskem pohodu. — Take napore je prenašala vsa osvobodilna vojska v borbi proti fašizmu — za priključitev primorske zemlje k Jugoslaviji.

bili v prid Italije, ved pa se je zopet skliceval na izmišljene italijanske civilne interniranec v Jugoslaviji, ki si jih je kot svoje orožje v gornji proti novi Jugoslaviji ustvarila današnja italijanska reakcija.

Onose med obema državama ovirajo edino fašisti ter vsakovrstni italijanski reakcionarji, ki se za ponovno zasluženo Primorske poslužujejo grde, klevečastične gonje proti mladi republiki Jugoslaviji. Ako bi De Gasperi in današnje italijansko vodstvo postrebela za korenito iztrebljenje vseh fašističnih elementov, bi med dvema državama gotovo prišlo do soglasja. Ko bo Italija brez fašistov, bo Trst v sklopu Jugoslavije resničen most med dvema državama, ne pa vir neprestanih sporov.

Grčije

Je zmaga bloka demokratskih sindikalnih organizacij (Ergas) na volitvah za časno vodstvo splošne federacije delca. Od 2.155 glasov, je na volitvah dobil ERGAS 1.531 glasov, kar predstavlja skor četrtine vseh oddanih glasov.

Čeprav opažamo skoro v vseh balkanskih deželah velik demokratski in naprednost teh ljudstev, nam dogodki na skrajnem koncu Balkana, v Carigradu, pričla, da fašisti v današnji Perziji niso osamljeni. Turške oblasti namreč mirno gledajo in dajejo potuho fašističnim nasiljem. Le tako je bilo mogoče, da je dijaška mladina v zaščiti turške policije vzklikala proti Sovjetski zvezi, proti demokratskim sosedom na Balkanu in proti turškim demokratom, ter razbijala knjigarne in tiskarne demokratskih listov. Sovjetska vlada je vložila zaradi teh dogodkov pri turški vladi protest.

Da je potrebna budnost vsega naprednega človeštva, nam dokazuje zadnji

kjer nemoteno prirejajo fašistična shorovanja. Angleška javnost je zelo nezadovoljna zaradi teh fašističnih sestankov. Po poročilih agencije Reuter se je vršile v Spodnji soborici debata o delovnozi voditelja britanske svete fašistov Oswalda Mosleya, ki se ga pred kratkim izpuščili iz zapora. Laburistični člani parlamenta so vprašali ministra za notranje zadeve, ali mu je znano, da pomni delovnost takih sestankov, kakor za Oswald Mosley in Rumbey, okrog

«...in mir ljudem na zemlji, ki so blage volje.»
V Betlehemu je bilo. Beseda bratske ljubezni je šla po svetu od ust do ust, meso pa ni postalo. Tudi danes jo imajo mnogi na jezikih, njihove duše pa so farizejske.

Med preproste ribiče je stopil Kristus in med njimi iskal plodno nujno za svojo setev; danes pa si premnogi pastirji iščejo zatočnika v tujini za grehe, storjene nad svojim lastnim narodom.

Čudna in nerazumljiva so pota božje previdnosti; omejena je zločinaška je kratkovidnost, ki stavlja svoje osebne interese nad pravice svojega naroda.

«Ljubite svojega bližnjega», a premnogi zamolči Gospodovo besede so se oborožili z mečem in nožem, tako opremiljeni materialni in obnem klasi svoje sorjake, ki jim ponos ni dopuščal da bi hlapčevali tuju.

Primorci razpravljajo o ustavi FLRJ

Hudo nam je le, ker se pri nas še ne more in ne sme uveljaviti ustava FLRJ. Čeprav smo za to vse pripravili, da bomo končno stopti v okvir FLRJ. Matersko so dočeli pripraviti, da se je v FLRJ, ki pravi: «Posebno srečne in zadovoljne smo, da naši otroci ne bodo več sužnji. Veselimo se, da bo naša nova država kličla matere in otroke. Pripravljene smo vse irtvovali za skupni blagor našega ljudstva.»

V IDRIJI je bilo že več masovnih shorovanj rudarjev in dijakov, kmalov, žena in mladine. Zvažno so razpravljali o osnutku ustave in poslali več resolucij ustavodajni skupščini v Beograd. Dijaki in rudarji so s zanimanjem diskutirali o členih, ki se pred vsem tičejo njih. Toda s tem niso pozabili na vsi drugo, kajti zavedajo se, da je važno, prav vse, saj je v tem osnutku osovna, na kateri stoji država, h kateri hočejo.

DORNBERSEK ženo posebnim zanimata členu o enakopravnosti žena in o ločitvi cerkve od države. V tem členu končno vidimo avtomato verizopredel in prepričani smo, da se cerkev ne bo izrabljala v škodo ljudstva in da duhovniki ne bodo več blagoslovljali orožja, katerim so imperialistične vojske zasluževale in morale nedolžni ljudstva, pisejo v resoluciji ustavodajni skupščini.

Tudi ŽALOSKE žene žitavno razpravljajo o osnutku ustave, v resoluciji pravi: «Z obljubo, da bomo res vredne svojih pravic, pozdravljamo FLRJ.»

Zastopniki vseh masovnih organizacij BRISKEGA OKRAJA se so nedavno zbrali k diskusiji iste vane. Ker so vinogradniki vedno izst malo bogataši in ker nočejo biti koloni, so se posebno zanimali za poglavje, ki določa družbeno gospodarsko ureditev države. «Briči, ki živimo na najzapejadelnem delu naše domovine, hrepenimo po priključitvi k FLRJ. Najboljše sinove naših, da bi živeli skupno z jugoslovanskimi narodi in da bi živni sadove borbe, potrjene z novo ustavo, zagotavljajo v resoluciji ustavodajni skupščini.

«Izjavljamo, da sprejemamo in stavo FLRJ za našo in zagotavljamo, da ne bomo prenehali z borbo dokler ne bomo v lsti domovini doživeli srečnejše ga življenja, pisejo BOCVANI, zbrani na masovnem sestanku. Sklenili so, da bodo vsa pojasnila prenesli na vse krajevne organizacije in dali sklerenemu možnost seznaniti se z vsebino ustave.

Razpravljajo o osnutku ustave FLRJ je komaj prišlo. Ljudske množice jo hočejo popolnoma spoznati, ker jo smatrajo za svojo.

Za podpravljanje angleških premogovnikov

Beograd, 24. — Reuters poroča, da je minister za električno energijo in gorivo Sinwell 19. decembra predložil v Spodnji soborici zakon, sili načrt o podpravljanju premogovne industrije.

Ing. D. GUSTINČIČ

Trst ali problem razmejitve med Jugoslavijo in Italijo

Resnično hiter razvoj pa doseže Trst čisto tedaj, ko so v revoluciji leta 1848. padle v Avstriji vse feudalne ovire in ko se je začelo v velikem tržaškem zaključju v bistrem tempu razvijati kapitalistično gospodarstvo. Če je šel Trst ob revoluciji okoli 115.000 duš prebivalstva, je imel leta 1880. 148.000, leta 1900 pa so 176.000 in deset let kasneje je 242.000 prebivalcev.

Zanimivo je, da v teku vse zgodovine do sredine XIX. stoletja ne najdemo na Primorskem, kjer živijo Slovenci, Hrvatje in Italijani drug poleg drugega, nikakih narodnih bojov. Trst je rasel na položju pritoka ljudi, ki so iskali tu zaposlitve v hitro naraščajočem gospodarstvu. Jasno je, da z naravno razmožitvijo prebivalstva Trst ni bil mogel naraščati tako hitro v svojem prebivalstvu, za pritok je bil v Trst iz raznih dežel in narod-

nju. Nastala so narodna vprašanja, ki so jih vladajoči razred izkoriščal v svoje politične namene. Zorčali so narodni boj v široke delovne množice, ki so jih vsak dan intenzivne gospodarsko izkoriščali, da razočarane niso moge najti skupne poti za obrambo svojih življenjskih koristi.

Tako je torej nastal nacionalni spor med slovenskim in italijanskim štifcem v Trstu in na Primorskem, ki je naraščal s razvojem kapitalističnega gospodarstva in dosegal svoj vrhunec v razvoju imperializma v Avstriji in Italiji, ki je končno privedel do paloma v prvi svetovni vojni.

Nacionalistična reakcija in demokratski imperializem učita, da je boj med Slovani in Italijani v Trstu in Primorju naraven pojav dveh različnih ras, da se je ta boj vedno vrtil in da lahko konča samo z iztreblitvijo te ali one rase, t. j. slovenskega in italijanskega ljudstva v tej deželi. Zgodovina pa nas učita, da je pojav tega boja isle pojav najnovije dobe in da je njegova intenzivnost naraščala postopoma s postopnim naraščanjem dolocenih človeških narodov, Slovencev in Italijancev, ki sodobnemu narodnemu štij-

Vsa Primorska je protestirala zaradi ukinitve "Primorskega dnevnika"

Začasno ukinitve "Primorskega dnevnika" je povzročila veliko prebivalstvo Primorske velikogorčanje in nezadovoljstvo. S tem ukrepom so bili primorski Slovenci hudo prizadeti. Po dolgih letih praganja slovenske besede, ko so morala matere skrivaj učiti svoje otroke v materinem jeziku, ko je morala naša mlada skrivaj segati po slovenski knjigi, je primorsko ljudstvo dobilo v "Primorskem dnevniku" svojega prijatelja, zagovornika in glasnika.

Pravi sadnji človek so pokazali, kako

Tudi mi imamo pravico čitati v materinem jeziku

Protestna pisma Slovencev in Italijanov nasorono kažejo, kaj je primorsko ljudstvo v teh dneh občutilo. Vasi tržaškega okrožja so poslale preko sto protestnih pism. Vse politične organizacije in odbori oblasti so se združili v obrambi pravilo slovenskega jezika. Stevilne proteste so poslale vasi vsega goriljskega okrožja, prebivalci Kobariškega vasi Bovške kotline in Breginjskega vasi Idriške, Kred, Borjana, Sužič. Prebivalci sosednjih Brd so se zbrali na zborovanju v Dobrovem in od tam poslali protestno pismo.

Ljudstvo je v protestnih pismih dalo doleteti svojim čustvom. "Mar smo zastoj preživeli toliko kriv, mar je zastoj padlo dvajset od devetdeset borcev iz naše vasi?", se popolnoma upravičeno sprašuje vasičan Gradec. "Mislimo, da imamo tudi mi pravico čitati v svojem materinem jeziku. Ali naj se z nami zgoditi zopet tako, kot pred desetletji, ko so nam fašisti prepovedali izdajanje "Edinosti" in "Dejla"? Z drugim pismom se obravna na PNOO in terja, naj naša oblast tolnači Zavezniki vojaški upravi zahtevo slovenskega ljudstva, da se mu vrne edini list, ki so ga čitali pri vseh slovenskih ognjiščih.

V imenu gorilskih antifašistov je

Mestni odbor SIAU za Gorico naslovil ZVU protestno pismo, v katerem pravi: "Prizadeti smo v našem najglobljem čutu pravico čitati in rešiti demokracije. Nobena utemeljena ne more pobiti dejstva, da so ukinitve prav "Primorskega dnevnika", medtem ko čela vrsta listov, ki želijo poštenega demokracije, izvirajo ogroženje, podpirajo k neredom in fašističnim metodam, nevarno izhaja. Iz tega lahko sklepamo edino to, da ZVU v izvajanju svojih demokratičnih namer, med katere spada v prvi vrsti svoboda tiska, ni dosledna."

Vedno smo bili borci za demokracijo, bratstvo in pravice

Ljudska italijanska v Gorici je poslala predsedniku PNOO-ja, tov. Broku pismo, ki se glasi: "Prosimo vas, da posredujete pri ZVU za obnovo "Primorskega dnevnika", ki smo ga tako vajubili, se ko je prihajal med nas za časa borbe kot Partizanski dnevnik, nas bodril in nam dajal moči, da nismo klonili pod tako težkimi udarci divje okupatorjeve sile."

Ukinitve našega lista nas spominja na žalostne čase prejšnje vojne dobe, ko so italijanski fašisti v ukinitvijo našega časopisa začeli proti nam zahrbno politiko raznarodovanja in so v zatiranju slovenske besede prišli tako daleč, da so jo prepovedali vosevobod. Naša beseda pa je ostala in z njo smo na strani zaveznikov stopili v borbo za demokratske svobodine, za bratstvo med ljudmi, za pravice. Danes, ko si v velikih težavah pomagamo iz ruševin pogorčij, v katerih nas isti zavezniki v ukinitvijo našega lista jemljejo svobodo tiska, ko da demokratskih svobodin ne razumemo in ne zasluzimo, medtem ko dopuščajo, da nas morejo re-

zaradi omenjenih razlogov in naj se ta vprašanja čimprej rešijo, je šolski odbor sprejel protestno resolucijo in jo predložil PNOO-ju za Trst in slovensko Primorje, ki je obljubil, da bo, kakor v preteklosti, tudi v prihodnosti branil priborjene demokratične pravice. Zaradi omenjenih razlogov in nepravilnosti so dijaki slovenske šole odposlali protestno resolucijo tudi ZVU-ju, kjer najodločneje pro-

DVA BOŽIČA

Gosto naletavajo snežinke. Benačija je vsa v snegu in okrog Kobalarja brvijo veter, da te prestrese do kosti. Sveta noč, Milan je bil doma v Brdih. Dva dni je dobil dopusta. Pa je prav na sveti večer spet prišlo do hajke.

"Najbolje, da greš nočjo preko Kobalarja in preko Idrije" so mu rekli. Če bodo jutri zaprti prehod, se ti lahko zgodi, da se štab premakne, da jih ne najdeš, pa zamudiš prve dni. Saj veš, da te bodo potrebovali Milan je poseben kurir. On nosi le najzaprtejšo pošto in zgolj tedaj, kadar so sovražne zasede in redna zveza ne deluje. Milan pozna vse poti do okrog. Ne more pustiti štaba kar tako. Morda ga bodo pustili za akcijo. Saj je bilo nekaj govora o napadu na čehidske in Anhowne... Obveščevalci mu je nekaj namignili, ko mu je dal prej pošto s centra. "Ravno dobro, da greš," je rekel. "Morda jim bodo potrebni t-ile postaki..."

V Nozmem se je za trenutke ustavil. Dali so mu mleka in dve surovi jajci. "Moj Bog, na sveti večer pa tako sam skozi noč," ga je pomolavala čmamac. "Kdaj bodo vendar odšli ti fašisti?" — "Kmalu, kmalu," jih je tožili. Nerodno mu je bilo sprejeti, da je videl revščino. Poler so jim Nemci odpejali živino, nedavno pa kozlari vseh kokoši. Stara je sama, težko zmore vse delo.

"Se ja kaj oglasila Fani?" Fani je edina hči. Bila je obveščevalka,

Kaj je bila "Guardia civica"

Četudi dejstva ne zadovoljujejo porotnega sodišča in vseh onih, ki so bili za oprostitev, baje nedolžnega in popolnoma poštenega kolaboracionističnega Pagninija, prinašamo spodaj še zanimive podatke.

Nekateri pripadniki Guardie civiche niso mislili kakor podpolkovnik Pagnini. Posadka Devina sestavljena iz dvanajstih mož, je na pobudo tržaških tovarišev Misoulin in Bonanni neko nedozuplasta postojanko in z orožjem ter opremo odšla k partizanom italijanske garibalbinske brigade "Triestina", ki se je tedaj borila na tem odseku. Poveljstvo Guardie je s sodelovanjem Nemcev pocestilo pešnje v postojankah in pričelo temeljiteje nadzorovati neposredno bližnje ozemlje, ki so ga kontrolirali partizanski oddelki. Poveljstvo Guardie civiche je nemško poveljstvo, pod katero je dejansko spadala Pagninijeva garda, sta se popolnoma zanašali na moštvo, kar je predvsem zaslug Pagninija in njegovih podrejenih funkcionarjev. Poveljstvo sta bili prepričani, da so skupino 12 mož partizani izmenadili in nasilno odvledli. Zato so pripadnikom Guardie civiche dali boljše in večje količino orožja.

Medtem ko se je večina pripadnikov Guardie civiche resno pripravila proti vsakemu morebitnemu partizanskemu napadu na postojanke, je posadka v Vižojnih navezala stike s partizani in se pripravila na odhod. Ker so nekateri pripadniki te skupine izšli na svet, je poveljstvo nadomestilo vižojnjsko posadko z drugo, bolj zagrizeno in filonacistično. Ker pa so nekateri prebivalci sektorja kot kurirji držali zvezo med posadko in partizanskimi enotami, so Nemci požgali Vižojlje, Mavhinje, Cervolje in Medene.

Nova posadka Guardie civiche v Devinu je bila skrajno naklonjena nacifasistom. Partizani so vedno zaleteli na divji odpor. Vseko noč je bila huda borba med posadko Guardie civiche in partizanskimi sabotažnimi patruljami, ki so minirale železniško progo in napadale vojaške nemške voake. Ob tej priliki se je generalni komandant Guardie civiche podpolkovnik Pagnini popolnoma razkril. Njegova garda je aktivno pomagala Nemcem v borbi proti zavezniki enotam. Da bi laže in bolj uspešno toldilo partizanske borbe, je poveljstvo poslalo posadki v Devina težko orožje in mnogo vakovrstne municije. Moštvo je spremljalo Devin v utrjeno predstražo, seveda proti osovobodnim enotam. Poveljstva omenjenih zavodov dovolijo v šoli ponoven sestanek vsega dijaštva, na katerem bi ponovno izvolili šolski odbor, ki bi, priznan od ravnateljev kot predstavništvo, iznašel težnje in mišljenja dijaštva. Ponovno so zahtevali odstranitve belogardističnih in domobranskih, torej fašističnih profesorjev in prosili ravnateljstva imenovanih zavodov, naj izrazijo svpja mišljenja in poglede glede na pismo in protestno noto Zavezniki vojaški upravi.

Zal pa lahko danes ponovno ugotovimo, da se stanje še ni izpremenilo. Še vedno so na prejšnjih odgovornih mestih oni fašistični profesorji, ki si lasitjo pravice vzgojiteljev mladine v času, ko je fašizem že kapituliral. Zato je tržaško slovensko dijaštvo pripravljeno in odločno vztrajati vse do dokončne, rosične demokratizacije šole.

Prihodnja številka "Primorskega dnevnika" izide v četrtek, 27. t. m.

čudujejo zaplenjeno pištolo. "Lepo darilo si priskrbel..."

Naelečni dan je prišla mati. Suha, stara, z vsem trpljenjem in akribni v ovcem obrazu. Čula je, črni las, ima rano na glavi. Milan mu hitro nane opasač s mlakrosom in vzame listnico. Tedaj odpre fašist svoje velike prestrane okoli. Nikoli ne bo Milan pozabil tega pogleda, bledi obraz in črne oči. "Mamma mila, prego, non ammazzetemi!... Santo cielo, sono antifascista anch'io!" Tedaj pa spet zarežejo broztrekce. Najbrž so opazili, da sem sam, premislil! Milan. Odsokoli, pa se spomni ne življenja jim ne pustim! — Za Janez! Nameril prozoreklo v fašista, sproži — toda broztrekce je zatajila. Nekaj ga akeli v lice — krogla ga je opranila. Požene se naprej, čvrsto atime fašistov opasač in svojo broztrekco k sebi, se zakotali dol po bregu. Med grmčjem se pobere, vres opraskan. Previdno prišluškje in steče dalje, proti Idriji. Kar s škornji v ledeno vodo, da ga zabeže do kosti. Naprej, proti Koderkarnom in previdno okrog vasi. Kdo ve, kje vse so ti fašisti!... Ves je upehan in onemogel. Pri Koblarjevcih ga ustavi stráža bataljona. "Štoj! — Kdo si? — Govorisi!" — "Tovariš naprej..." — "Opasač..." — "Olgas, Hvala Bogu, naši so..."

Božič v Benačiji. Ne, ta bi švabov. Partizani so vse blokirali. Tovariš sedijo okrog ognja, ki bencevino iz ruškin in jedo čubrida angleška bomba... Morda nista minili dve sekundi, Milanu pa se že zdi cela večnost. "Buummm, je udarilo samokilo... Broztrekce so

Partizansko pismo materi

Zdaj, na svet večer, dobl sem Tvoje pismo, mati, ko mrak je bil težak.

Potem sem v samotni sel in bral in jokal — mati ter bil vesel, da si vesela, mati, ker ljubezni nič ne moreš.

koj nam pragnali so očeta tja v tujino, da bi v nas odmrlo vse, kar čuti z našo domovino.

Pišel, da si vesela, ker sem zdrav, da pošljim ti pozdrav in da naj mislim nato — mati.

In ko brati sem končal, začel sem znova brati in sem bral in bral, dokler me tovariš ni posval k delu — ki je tudi... zate, — mati.

Od Triglava do Jadrana

LOZICE, 16. t. m. so prenesli ne domače pokopališče zemeljske ostanke borcev Tinta Milana in Berdon Alojzija. Pri Anhovem se je temu sprevidu pridružil še pet krst padlih borcev. Trtiško-goriljska moštvo je z izainimi zastavami in venci spremlja sedem junakov na pokopališče v Gorenje Polje.

KANAL, 14. t. m. so pokopali ostanke tov. Namur Janjota, ki je padel v Cedadu na skrajni meji domovine. Ogromna množica ga je spremlja na zadnji poti.

KOJSKO, žene in mladinke so darovale ranjencom in bolnikom v bolnici sv. Justa v Gorici 40 litrov vina, 10 kg jabolk, in 35 zavojev z božičnimi darili. Podarili so jim tudi krasno povečano sliko vasi Kojsko.

Bricem so odvzeli ljudsko oblast

Z zavezniki odredbo št. 11, ki terja, da se razpuste vsi okrajni NOO Slovenskega Primorja v con A, so tudi Brda izgubile svojo ljudsko oblast, ki je doleje delovala le v sporazumu z ljudmi, ki so jo izvolili in v njihovo korist.

S tem ukrepom so odvzeli zadržanju primorskemu kraju priznane samoodločbe.

V Brdih je ukrep izvedel major Rosset, krminski guverner. Zahteval je od območnikov NOO, naj prenehajo z delom in prepuste vse lastnine okrajnega NOO zavezniki uradu, ki bo za njih prevzel posele.

Odbor je protestiral in se skliceval na dejstvo, da lastnina urada pripada Jugoslovanski vojski. Guverner je nato pojasnil odboru, da bo o tem odločila zavezniki komisija za Jugoslovansko armado.

Za tajnika v odboru je zavezniki uprava imenovala nekoga Pligice Avgusta in nastavlja še 2 uradnike iz Kozine in Vipolci. Čeprav jo guverner dejal, da je ta odredba zavezniki in prehodnega značaja, ljudstvo ne uvidi nobene potrebe, da mu jemljejo oblast, ki si jo je izvojevalo in ki je bila tako uspešna in aktivna.

Slovensko narodno gledališče za Trst in Primorje

bo uprisorilo na gostovanju po deželih naslednje predstave in scener:

V Ajdovščini: na Božič, 25. dec. ob 15. uri: "Jernejeva pravica" in ob 20. uri: "Deseti brat".

V Vipavi: na Stefanovo, 26. dec. ob 15. uri: "Deseti brat" in ob 20. uri: "Vdova Rošinka".

V Bovecu: v četrtek, 27. dec. ob 15. in 20. uri: "Vdova Rošinka".

V Kobaridu: v petek, 28. dec. ob 19. uri: "Vdova Rošinka".

V Tolminu: v soboto, 29. dec. ob 17. uri: "Vdova Rošinka".

V Kanalu: v nedeljo, 30. dec. ob 15. uri: "Vdova Rošinka".

V Renčah: na Silvestrov, 31. dec. ob 16. uri: "Vdova Rošinka".

V Sežani: na Novo leto, 1. jan. ob 15. in 20. uri: "Vdova Rošinka".

V Škedenju: v nedeljo, 30. dec. ob 16. uri: "Rdeče rože".

Na Opčinah: na Novo leto, 1. jan. ob 16. uri: "Rdeče rože".

Tako praznujete Božič tisti, ki so žrtvovali svoje domove in borbi proti fašizmu.

Ali si jim že pomagali?

Daniš je bil hraber partizan. In tako mlad je bil. Pa bi nam zdaj prepovedali dnevniki, ko smo takoli drugo plačali svobodo, so me njih ljudje.

Tudi Fani se je vrnila iz Nemčije. Suha in bolna, da se je komaj držala na nogah. Pa si kmalu opomemorje, takele mlade pupce. Pri manifestaciji sta se arčala v Milanom. Da bosta šla popoldan v kino, sta se menila. Toda napravila sta račun brez krčmarja. Ko sta gledala, kako jeepi lovijo tovariša, so arčevali tudi Milan.

Zalosten je Božič v sporu. čimo zato trpiti? Se sprašuje Milanova mama. Tudi zdaj mora peševati svoja vprašanja. Vino je dobro izkazalo, toda toliko je požgane in toliko se jih ne vrne več... Na Cerovskem pokopališču spi Nikita, ki je hodil z Milanom do prve akcije, in ki so mu Svabi iztaknili oči in razbili lobanjo. "Lepo bo, za tiste, ki bodo preživeli," je rekel vedno. "Pa kaj hočeš, vzdržati moramo, dobro nikoli ne pride hitro..." je navadno pristavil. Ni snega letos, je burja brije preko njegovega groba. Zalosten je na briskih pokopališčih, kjer spijo najboljše fantje. Padli so, da bi bili nekoč tudi Beici sami na svojem.

Ko pa so prepovedali zavezniki časopisa, so šli Briec v Gerico manifestirati. — Kollitricat je nosil Milan s korpusa "Partizanski dnevniki" in brodi ledeno Sočo. Niti švabeke zasede samo moge preprečiti izhajanje lista. In Danilo in Snežanega je padel od švabskih strelcov, ko je del po "Partizanskem dnevniku" na kvartirno gnanje. Tudi

Zbor ljudskih odposlancev v Postojni

V petek 22. t. m. se je kmalu po devetih dopoldne pričelo v Postojni zborovanje vseh izvoljenih ljudskih odposlancev s področja Poverjenstva PNOO za Slovensko Primorje. Navzoče odposlanke je najprej pozdravil tovariš France Bevik v imenu predsedstva PNOO za Slovensko Primorje in Trst in v imenu vsega primorskega ljudstva, ki živi v con A, in danes upravičeno zavida očemu vsem tistim, ki žive pod upravo, kjer se ljudska oblast spoštuje. Za njim je spregovoril polkovnik Holjavec, kot predstavnik Vojne uprave J. A. in čestital ljudstvu k uspehom. V imenu glavnega odbora SIAU za Julijsko krajino je ljudske odposlanke pozdravil tov. Laurenti Eugenio. Potem sta se spregovorila zastopnika sindikatov in mladine, to je tistih organizacij, ki so s svojo najaktivnejšo udeležbo pri pomoči udarniškega dela in izvajanja programa ljudske oblasti v največji meri podprli delo ljudske oblasti. Za temi je spregovoril tovariš France Perovšek, tajnik Poverjenstva PNOO. Podal je izbrano poročilo, ki nam jasno kaže, kaj pomeni ljudska oblast.

V svojem poročilu je tovariš Perovšek prikazal rast same ljudske oblasti po osvoboditvi, delo reakcije, ki si prizadeva na vse načine razbiti napore ljudskih množic. In vendar je ljudska oblast v svobodnem razvoju dosegla zavidanja vredne uspehe. Danes je bistvena razlika med cono A in B; v con B se je pokazala pozitivna ustvarjalnost in avtoriteta narodnih odborov, ki jih ljudstvo v celoti podpira ter prehaja k normalizaciji življenja. V con A pa, od dne ko je bila oblast ljudstvu nasilno strgana iz rok, ni nobenega znaka zaboljšanje nevrzdnih razmer. Nadalje je tovariš Perovšek v podrobnih poročilih o opravljenem delu v con B nazorno prikazal razvoj na vseh področjih ljudskega udejstvovanja, gospodarskega, političnega in kulturnega. Iz vseh poročil sledi, da poštovalnih ljudskih množic, ki imajo oblast v rokah, ne morejo ovrhati še tako hude povojne posledice. Jasno je, da je za nadaljnji razvoj teh uspehov nujno potrebno utrjevanje ljudske oblasti tudi v prihodnosti in poglabljanje bratstva med Slovenci in Italijani. Povrh tega pa dosledna borba proti ostankom fašizma in špekulaciji, ki sta dejansko orožje protiljudske reakcije ter služita s svojim zločinom delovanjem izkoriščalskemu rovarjenju proti ljudstvu, seveda pod plaščem črnostražne demokracije.

Tako poročilo po nekaj mesecih po vojni lahko pokaže samo ljudsko oblast, ker je podpira v njenih naporih tisto ljudstvo, ki je premagalo nacifasizem. Za svoje izvajanje je bil tov. Perovšek prisrčno pozdravljen. Potem se je razvila živahna diskusija, pri čemer so padli razni predlogi glede nadaljnje dela. Prav ta diskusija je pokazala, da prihaja vsa osnovna akcija pobuda iz ljudstva samega in da vsaka pobuda od zgoraj more skoziti sile ljudske kritike. Med drugimi so bili za diskusije navdušeno sprejeti sledeči predlogi:

1. Predlog, naj ZVU takoj izroči tujajšnji ljudski oblasti vse vojne zločince z območja Poverjenstva PNOO za Slov. Primorje.
 2. Protest proti ukinitvi "Primorskega dnevnika".
 3. Predlog za dodatne volitve v okroglo skupščino.
 4. Preusmeritev davčnega sistema.
 5. Protest proti razširjanju lažnih vesti, ki jih objavlja reakcionarno časopisje o stanju na območju Poverjenstva PNOO.
 6. Zalvala maršalu Titu za danek, ki ga je napisal o odnosih med Italijo in Jugoslavijo.
- V diskusije so poleg ljudskih odposlancev posegli tudi predstavniki posebnih odsekov PNOO-ja in prav podrobno orisali delo ljudske oblasti v con B.
- H koncu je tov. Atjančič Peter predlagal v odobritev odposlancem šestmesečni delovni načrt. V njem je predvideno delo, ki se ga lahko loti samo prava ljudska oblast, oblast, ki more računati na pomoč celotnega prebivalstva. Prav ta konkretno izdelani načrt je tako zelo zainteresiral ljudske odposlanke, da so ga ne le navdušeno sprejeli, ampak tudi v imenu vsega primorskega ljudstva zagotovili, da bo ljudstvo v celoti podprlo svojo oblast pri njegovem uresničevanju. Program

ZAHVALA

V nedeljo 23. XII. 1945. je bil pogreb našega

MARJANA MILIC,

borca, ki je del življenja za blagot Domovine. Ob tej priliki se toplo zahvaljujemo vsem sordnikom. Istočasno vsem, ki so spremlili pokopalka na zadnje pot.

Prosek, 24. decembra 1945.

Zaljubljeni družini: MILIC in BRISCEK

MALI OGLASI

SPALNO SOBO za zaklonec, z upo rabo kuhinjskega, kof. Placnik visoko najemljino. Poudne na upravo lista sta pod 739.

PROSVETNO DRUŠTVO "DRA GA"

privedi dne 26. t. m. v Orliku svojo prvo kulturno prireditve. Začetek ob 15. uri. Sledi prosta zabava. Vabljeni vsi.

VINO

à 86. lr, belo in črno, za družinske dobite v ulici Tarabochia 17, tel. 98-785 (vogal ul. Malolca 17).

Tvrdba Kerže

Trst - Piazza S. Giovanni 1

zaloga kuhinjske posode in gospodarskih predmetov

obvešča svoje cenjene odjemalce, da je na novo odprla trgovino. Toplo se priporoča.

Zahtevajte povsod glasovite, naravne mineralne vode:

ROGAŠKA SLATINA (Tempel, Styria, Donat)

SLATINA RADENCI (Zdravilni, Krajevci, Giselja)

SKLADIŠČE V TRSTU

Viale XX Settembre 96, Tel. 86-36

Via della Geppa 19, Tel. 31-88